

**СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
АУДІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ З НАЦІОНАЛЬНИМИ
ТА РЕГІОНАЛЬНИМИ ТИПАМИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ВИМОВИ**

Статтю присвячено проблемі навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними типами літературної вимови. Виокремлено етапи відповідного навчання. Обґрунтовано й представлено систему вправ. Останню проілюстровано прикладами вправ з розробленого комплексу вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з північноанглійським типом літературної вимови.

Ключові слова: система вправ, компетенція в аудіюванні, тип англійської літературної вимови.

Територіальна варіативність англійської літературної вимови створила передумови для порушення проблеми навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними типами літературної вимови (ТЛВ). Остання знайшла своє відображення у вимогах чинної програми з англійської мови (АМ) для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) до рівня сформованості у студентів III курсу компетенції в аудіюванні [4].

Проблема формування у студентів мовних спеціальностей компетенції в аудіюванні була й залишається об'єктом дослідження багатьох учених: обґрунтовано теоретичні засади навчання аудіювання як компонента професійної діяльності перекладача (І.І. Халєєва), розроблено типологію

лабораторних робіт для навчання студентів молодших курсів розуміння на слух монологічного й діалогічного мовлення (Я.М. Колкер, Є.С. Устинова), запропоновано методику навчання аудіювання діалогічного мовлення (Б.Й. Ліхобабін), різних видів публіцистичних текстів (І.М. Алексєєва, Н. Ю. Кіріліна, А.М. Леус), текстів наукового стилю (О. Ю. Бочкарьова, К.М. Бржозовська, Н.С. Остражкова), драматичних творів (О.О. Сіваченко) тощо. При цьому варіантність сучасної АМ врахована лише в деяких методичних дослідженнях: запропоновано методику навчання майбутніх учителів загальноамериканського типу вимови на основі просодичних характеристик (Н.О. Кретініна) та розроблено концентричну модель послідовного формування у майбутніх філологів системних фонетичних уявлень про британський, американський та австралійський національні варіанти АМ у межах спецкурсу «Фонетика національних варіантів англійської мови» (С.В. Словська). Відтак, аналіз наявних методичних джерел дозволив нам дійти висновку, що проблема навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ досі не знайшла належного висвітлення. Вирішення порушеної проблеми потребує розробки ефективної методики відповідного навчання.

У межах цієї статті ставимо за мету представити теоретично обґрунтовану систему вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ.

Для побудови раціональної системи вправ насамперед було конкретизовано зміст відповідного навчання, у структурі якого ми виокремили *позамовний* компонент (сфери, ситуації, теми та проблеми іншомовного спілкування), *лінгвістичний* компонент (мовний і мовленнєвий матеріал), *соціолінгвістичний* компонент (знання основних сегментних і супрасегментних особливостей національних і регіональних ТЛВ) і *психологічний* компонент (фонетичні навички й уміння аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ). Принагідно зауважимо, що, з огляду на професійні потреби майбутнього вчителя АМ і соціально-комунікативні

функції відібраних ТЛВ, до мовленнєвого матеріалу лінгвістичного компонента змісту навчання ми віднесли різні види текстів інформаційного (оповідь, оголошення, новини, репортаж, інтерв'ю), наукового (лекція, доповідь, бесіда, дискусія на професійну / наукову тему) та розмовного (розмова неофіційного характеру) стилів мовлення, як зразки відповідних вимовних типів.

Враховуючи п'ять груп фонетичних труднощів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ, виокремлених нами з урахуванням результатів аналітичного огляду основних сегментних і супрасегментних особливостей восьми типів англійської літературної вимови, а також типових помилок, зроблених студентами в ході виконання завдань відповідного діагностичного зрізу [2], спираючись на визначені компоненти змісту навчання, а також беручи до уваги дослідження, присвячені проблемі формування, у студентів мовних спеціальностей зокрема, компетенції в аудіюванні, у навчанні аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ ми виокремили три етапи: **вступний, підготовчий та основний**.

Мета **вступного етапу** полягає в актуалізації, поглибленні й узагальненні знань студентів про основні сегментні і супрасегментні особливості певного ТЛВ. **Підготовчий етап** передбачає формування й удосконалення фонетичних навичок аудіювання англійського мовлення з певним ТЛВ. У свою чергу, **основний етап** спрямований на розвиток умінь аудіювання англійського мовлення з певним ТЛВ.

Виходячи з цілей зазначених етапів, ми визначили групи вправ, що відповідають кожному з них. **Вступному етапу** відповідає група вправ, спрямованих на актуалізацію, поглиблення й узагальнення знань студентів про основні сегментні і супрасегментні особливості певного ТЛВ. **Підготовчому етапу** відповідає група вправ, спрямованих на формування й удосконалення фонетичних навичок аудіювання англійського мовлення з певним ТЛВ. **Основний етап** включає групу вправ, спрямованих на розвиток умінь аудіювання англійського мовлення з певним ТЛВ.

У свою чергу, при визначенні типів і видів вправ для відповідного навчання ми насамперед спиралися на типологію вправ, розроблену методистами [3; 5], зокрема на класифікацію вправ за двома основними критеріями: 1) спрямованістю вправи на прийом або видачу інформації, за яким розрізняють рецептивні, репродуктивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні та рецептивно-продуктивні, та 2) комунікативністю, у відповідності з яким виділяють некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні типи вправ.

Зважаючи на позитивний досвід використання комп'ютерних технологій у навчанні іншомовного спілкування, а також переслідуючи мету раціоналізації та підвищення ефективності навчання, ми вважали за доцільне модифікувати існуючу типологію додатковим критерієм класифікації вправ – критерієм використання комп'ютерних технологій. За ним розрізняємо два типи вправ, а саме: некомп'ютерні вправи, в яких комп'ютерні технології не використовуються взагалі, а також ті, в яких комп'ютер використовується лише як засіб зчитування інформації, аудіо- та відео- зокрема, та комп'ютерні вправи, під якими, слідом за Г.С. Чекаль і Т.І. Коваль, розуміємо засіб навчання, що здійснює подання інформації, контроль, оцінку і корекцію навчальних досягнень студента, та програмне управління його навчально-пізнавальною діяльністю в процесі проходження ним індивідуальної траєкторії учіння для досягнення поставленої мети [6, с. 29].

Відтак, до типів вправ, що виконуються на *вступному* етапі навчання, ми включили рецептивні, рецептивно-репродуктивні некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні, некомп'ютерні та комп'ютерні, на *підготовчому* етапі – рецептивні, рецептивно-репродуктивні некомунікативні та умовно-комунікативні комп'ютерні, на *основному* – рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні комунікативні некомп'ютерні та комп'ютерні.

В узагальненому вигляді система вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ представлена в табл.

Таблиця

Система вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ

Етап навчання	Групи вправ	Типи вправ	Види вправ	Питома вага комп'ютерних вправ
Вступний етап	для актуалізації, поглиблення й узагальнення знань студентів про основні сегментні і супрасегментні особливості певного ТЛВ	Рецептивні, рецептивно-репродуктивні некомунікативні, умовно-комунікативні та комунікативні некомп'ютерні та комп'ютерні	Прослуховування аудіотексту з метою виділення основних сегментних і супрасегментних особливостей певного ТЛВ; евристична бесіда; прослуховування пояснення викладача / аудіотексту / читання тексту з метою одержання інформації; розпізнавання основних сегментних і супрасегментних особливостей певного ТЛВ; розпізнавання певного ТЛВ за його основними сегментними і супрасегментними особливостями.	1/4

Підготовчий етап	для формування й удосконалення фонетичних навичок аудіювання англійського мовлення з певним ТЛВ	Рецептивні, рецептивно-репродуктивні некомунікативні та умовно-комунікативні комп'ютерні	Впізнавання, диференціація та ідентифікація фонем, відсутніх у системі південноанглійської вимовної норми; впізнавання та ідентифікація слів, звукова форма яких відрізняється від південноанглійської вимовної норми, і співвіднесення з відповідним значенням; диференціація значень слів, що виступають омофонами у певному ТЛВ; впізнавання та ідентифікація інтонаційного оформлення фрази, відмінного від південноанглійської вимовної норми, і співвіднесення його з відповідним значенням.	1
Основний етап	для розвитку умінь аудіювання англійського мовлення з певним ТЛВ	Рецептивно-репродуктивні, рецептивно-продуктивні комунікативні некомп'ютерні та комп'ютерні	Тестові завдання альтернативного, множинного та перехресного вибору; відновлення речень; заповнення таблиці; коментування заголовку / тверджень; відповіді на запитання.	¼

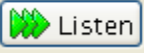
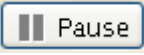
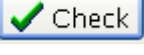
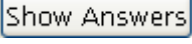
На основі описаної вище системи вправ ми розробили вісім комплексів вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з вісьмома відібраними з урахуванням низки чинників [2] типами англійської літературної вимови (із загальноамериканською вимовною нормою, східноамериканським, південноамериканським, північноанглійським, уельським, шотландським, північноірландським та загальноавстралійським вимовними типами).

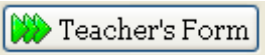
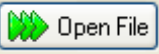
Комп'ютерні вправи розроблених комплексів було організовано в навчальну комп'ютерну програму "Improve Your Listening Skills" (автор – О.А. Мацнева, розробник – Ю.І. Малій). Програму створено з урахуванням технічних, ергономічних, психолого-дидактичних та методичних вимог [1]. Її основна мета полягає у формуванні та вдосконаленні фонетичних навичок аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними типами британської, американської й австралійської літературної вимови.

Детальніше охарактеризуємо структуру створеної навчальної комп'ютерної програми та спосіб її використання. Серед її основних компонентів акцентуємо добірку автентичних фонограм, що є зразками мовлення носіїв восьми типів англійської літературної вимови; групи вправ та інструкцій до них; підсистему підтримки діалогу студента з комп'ютером АМ; блок аналізу відповідей студентів; підсистему керування, яка забезпечує вибір уроків курсу, активацію керуючих повідомлень, підключення блоків контролю.

Навчальна комп'ютерна програма "Improve Your Listening Skills" складається з восьми уроків, кожний з яких має назву одного з восьми ТЛВ і супроводжується малюнком, що символізує відповідну країну. Уроки, в свою чергу, включають різну кількість вправ, що обумовлено різною кількістю фонетичних труднощів аудіювання англійського мовлення з кожним ТЛВ.

Передусім програму слід скопіювати з компакт-диска на персональний комп'ютер. При вході до неї студенту пропонується зареєструватися для збереження під його ім'ям результатів роботи, з якими пізніше зможе ознайомитися він та викладач. Ввійшовши до програми, студент обирає

необхідний урок та необхідну вправу, активувавши кнопки з відповідними назвами. Під час прослуховування аудіозапису можна користуватися кнопками , що запускає аудіозапис, та , що дозволяє зупинити та відновити його. Кількість прослуховувань необмежена. Для перевірки правильності виконання обраного завдання студент натискає кнопку . У разі правильного виконання завдання на екрані з'являються репліки, що підбадьорюють студента (You are absolutely right. Good job!). Якщо завдання виконано неправильно, програма пропонує прослухати аудіозапис і спробувати ще раз (Unfortunately, you are wrong. Listen and try again!). Кількість спроб є також необмеженою. Після щонайменше трьох прослуховувань та п'яти спроб виконання завдання студент може подивитися правильну відповідь, активувавши кнопку , після чого вправу вже виконувати не можна.

Виконавши вправи відповідного уроку, студент у встановлений термін приносить на компакт-диску / іншому носії інформації або відправляє електронною поштою викладачеві файли з отриманими результатами "Results.rst" та "English_Trainer.exe". Отримавши зазначені файли з результатами, викладач відкриває останній, активує кнопку , вводить пароль, натискає кнопку , обирає файл "Results.rst" і отримує можливість перевірити та оцінити виконану роботу студента: в файлі буде вказано прізвище та ім'я студента, група, номер уроку, номери виконаних вправ і кількість спроб їх виконання.

Наведемо приклади вправ, що увійшли до укладеного нами комплексу вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з північноанглійським ТЛВ.

Вступний етап

Приклад 1.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна умовно-комунікативна некомп'ютерна.

Вид вправи: прослуховування аудіотексту з метою виділення основних сегментних і супрасегментних особливостей північноанглійського ТЛВ.

Практична мета: актуалізація знань студентів про основні сегментні і супрасегментні особливості північноанглійського ТЛВ.

Task: You are going to hear a short conversation in which a couple is discussing what to watch on TV. Both speakers are representatives of the Northern English accent. Listen to the conversation and name the peculiarities of the speakers' pronunciation that are different from Received Pronunciation (RP).

Підготовчий етап

Приклад 1.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна некомунікативна комп'ютерна.

Вид вправи: упізнавання слів.

Практична мета: удосконалення фонетичних навичок упізнавання звукової форми слова, відмінної від південноанглійської вимовної норми.

The screenshot shows a web-based listening exercise interface. At the top, it says 'Improve your listening skills'. On the left, there are buttons for different accents: General American, Eastern American, Southern American, Northern English (selected), Welsh English, Scottish English, Northern Ireland English, and General Australian. Below these are buttons for Task 1 through Task 8. The main area contains the text for 'Task 4': 'Task 4. You will hear representatives of Northern English and RP reading the following list of words. Listen to the words following their printed variants and tick those pronounced with the Northern English accent.' To the right of the text are 'Listen' and 'Pause' buttons. Below the text is a list of words with checkboxes: ash, bone, cold, holy, honey, hunger, mother, naked, one, rain, stone, toe, blood, brother, hand, home, hundred, lamb, nail, name, oven, snow, thunder, tongue. On the far right, there is a photograph of a red rose. At the bottom, there are 'Check' and 'Show Answers' buttons.

Рис. 1. Фрагмент сторінки «Північноанглійський ТЛВ. Вправа 4»

Основний етап

Приклад 1.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна комунікативна некомп'ютерна.

Вид вправи: перегляд відеофонограми з метою одержання певної інформації.

Практична мета: розвиток умінь критичного переосмислення змісту аудіотексту.

Task. You switch on TV and incidentally come across the next episode of the British soap opera “Coronation Street”. Watch it and explain how Rita, being in fact not guilty, got into jail. Give adjectives to characterise Chesnee, his parents, Rita, the judge, and the solicitor.

Отже, в межах цієї статті ми представили систему вправ для навчання майбутніх учителів аудіювання англійського мовлення з національними та регіональними ТЛВ. Перспективу подальших наукових розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо в адаптації запропонованої системи вправ для навчання майбутніх перекладачів, для навчання аудіювання англійського мовлення з іншими національними варіантами АМ, територіальними / регіональними різновидами / діалектами, а також для інших іноземних мов.

Мацнева О.А.

Система упражнений для обучения будущих учителей аудированию английской речи с национальными и региональными типами литературного произношения

Статью посвящено проблеме обучения будущих учителей аудированию английской речи с национальными и региональными типами литературного произношения. Выделены этапы соответствующего обучения. Обоснована и представлена система упражнений. Последняя проиллюстрирована примерами упражнений из разработанного комплекса упражнений для обучения будущих учителей аудированию английской речи с североанглийским типом литературного произношения.

Ключевые слова: система упражнений, компетенция в аудировании, тип английского литературного произношения.

Matsnyeva O.A.

The System of Exercises for Teaching Future Teachers English National and Regional Literary Accents Listening Comprehension

The article deals with the problem of teaching future teachers English national and regional literary accents listening comprehension. The teaching stages have been specified. The system of exercises has been substantiated and presented. The latter has been illustrated by the exercises taken from the complex of exercises for teaching future teachers Northern English literary accent listening comprehension.

Keywords: system of exercises, auditory competence, English literary accent.

Література

1. Бовтенко М. А. Компьютерная лингводидактика : [Учеб. пособие] / Марина Анатольевна Бовтенко. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 216 с.
2. Мацнева О. А. Навчання майбутніх учителів розуміння англійського мовлення з національними та регіональними типами вимови : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Оксана Анатоліївна Мацнева. – К., 2009. – 261 с.
3. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Ефим Израилевич Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.
4. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : проект / [кол. авт. : С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін.]. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 246 с.
5. Склярєнко Н. К. Типологія вправ в інтенсивному навчанні іноземних мов / Н. К. Склярєнко // Гуманістичні аспекти лінгвістичних досліджень і методики викладання іноземних мов : збірник наукових праць. – К., 1992. – С. 9-14.
6. Чекаль Г. С. Зворотній зв'язок як засіб управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів у комп'ютерних вправах з іноземних мов / Г. С. Чекаль, Т. І. Коваль // Іноземні мови. – 2005. – № 3. – С. 28-31.